

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

הכח שנותנים לוי ויוסף בזמן הגלות

לוי ויוסף מרוממים משעבוד וגלות / שבט לוי נותן כח ועוז להשלים את מטרת השעבוד / יוסף מעניק את הכח להתרומם ולהתבדל מחשכת הגלות / להשאר ב"בית אבי", ומאידך להתעלות "בארץ עניי"

סדר נשיאת ארונו של יעקב אבינו ע"ה הי' על פי ציוויו שציווה קודם מותו, ובו פירט מי יישא את הארון, ומי לא יישאנו, ובאיזה מקום יעמוד כל אחד מנושאי הארון. נושאי הארון היו בניו של יעקב, והוא שנאמר "וישאו אותו בניו - בניו ולא בני בניו". אמנם שניים מבני יעקב לא נשאו את ארונו, שכן ציווה יעקב: "לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון [העדות], ויוסף לא ישא שהוא מלך", ומכיוון שלוי ויוסף אינם יכולים לשאת, ציווה ש"מנשה ואפרים יהיו תחתיהם" (פרשתנו נ, יג ובפרש"י).

וסיפור זה תמוה הוא ביותר:

נשיאת הארון היא מצווה גדולה (ראה יו"ד סי' שנח ס"א ובש"ך שם ועוד), ובפרט ארון של אביו, ואם כן מדוע מנע יעקב מלוי לשאת את הארון רק מטעם שבניו יהיו נושאים את ארון העדות. ותגדל התמיהה בנוגע ליוסף שעליו הי' ציווי מפורש מיעקב "ונשאתני ממצרים", ואיך מנעו יעקב מלשאת מיטתו ולקיים את ציוויו?

ומוכרחים לומר, אשר במה שהמשיך יעקב וציווה "מנשה ואפרים יהיו תחתיהם", לא נתכוון יעקב שיהיו במקום לוי ויוסף, אלא אדרבא - שמנשה ואפרים יהיו שלוחיהם של לוי ויוסף, עד שיחשב הדבר כאילו לוי ויוסף עצמם נושאים את ארון אביהם.

אלא שבזה גופא יש לברר: אם לוי ויוסף שייכים אל נשיאת הארון, הרי יש להם לשאת את הארון בעצמם, ואם אינם שייכים לעניין זה, מה להם למנות שלוחים שיהיו תחתיהם?

לוי ויוסף מרוממים משעבוד וגלות

לוי ויוסף היו מרוממים ונעלים משעבוד מצרים:

יוסף הי' מלך, ועל כן "כל זמן שיוסף הי' קיים לא הי' להם משוי של מצרים, מת יוסף נתנו עליהם משוי" (שמות רבה פ"א, ד).

וגם לוי הי' נעלה מן השעבוד, כפי שמצינו ש"כל זמן שהי' אחד השבטים קיים לא הי' שעבוד", ומכיוון ש"לוי האריך ימים על כולם" (רש"י שמות ו, טז), נמצא שהוא מנע את השעבוד יותר מכולם. וטעם הדבר הוא, משום שעבודתו הרוחנית של לוי שוללת יותר את עניין השעבוד. והתבטא דבר זה גם אצל כל בני שבטו, במה ש"מלאכת שעבוד מצרים לא הייתה על שבטו של לוי" (רש"י שמות ה, ד).

והנה, עניין שעבוד מצרים התחיל מיום שמת יעקב אבינו, שכל משך חיי יעקב הי' בני ישראל במצב נעלה, ופרעה הבטיחם "ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים" (ויגש מה, יח), ו"כיוון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם" (רש"י ריש פרשתנו) [אמנם אין מדובר כאן על השעבוד בפועל, שהתחיל רק לאחר מיתת לוי, וכמובא למעלה].

וממילא אי אפשר שלוי ויוסף יהיו מנושאי ארון יעקב, כי הם אינם שייכים לשעבוד, ואינם יכולים להיות מנושאי הארון וממבשרי שעבוד מצרים. אלא שמכל מקום, היו צריכים למנות שלוחים תחתיהם לנשיאת הארון, ובזה גופא את מנשה ואפרים דייקא, וכפי שיתבאר לקמן.

שבט לוי נותן כח ועוז להשלים את מטרת השעבוד

להבנת העניין, יש להעמיק תחילה במשמעות הדבר מה ששבט לוי לא נשתעבד, שאין פירושו שפרשו מגלותם של ישראל, אלא שבגלות ושעבוד גופא הי' לשבט לוי תפקיד אחר משאר השבטים.

דהנה, מטרת עניין גלות מצרים בכלל אינה לענות ח"ו את בני ישראל ולהצר להם, אלא היא ירידה לצורך עלי', שעל ידי שיצטרפו ב"כור הברזל" (ואתחנן ד, ט), יזדככו ויתעלו בעילוי גדול עד מאוד – "ואנכי אעלך גם עלה" (ויגש מו, ד).

אמנם, ישנו חשש גדול שקושי השעבוד יגרום לבני ישראל נפילה וירידה עד שישתקעו בטומאת מצרים רח"ל. וזאת הייתה תעודתם של בני לוי, שהיו שותפים לגמרי בכל עניין הגלות, אלא שתפקידם לא התבטא בעבודה קשה, כי אם בכך שהיו משפיעים לעם ומחזקים אותם שלא ייטמעו בטומאת מצרים, וינצלו את הגלות להתעלות הרצוי'.

שבט לוי הי' תמיד חכמי העם וזקניהם, וגם לאחר יציאת מצרים היו מורי תורה

ועובדים במשכן ומקדש ונושאים את הארון, כי שבט זה "הובדל לעבוד את ה' לשרתו, ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים" (רמב"ם שמיטה ויובל פי"ג הי"ב). ומטעם זה גופא שחרר פרעה את בני לוי מעול השעבוד, כי "מנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, ולכן הניח להם פרעה שבט לוי, שהיו חכמיהם וזקניהם, והכל סבה מאת ה'" (רמב"ן שמות ה, ד).

וזהו עומק דברי יעקב אבינו "לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון" – ששבט לוי לא ישא את מיטתו, דבר המורה על תחילת השעבוד, כי הוא נעלה ומרומם מעניין הגלות, שהלא הם נושאי הארון ומורי תורה שמושחרים מן השעבוד.

יוסף מעניק את הכח להתרומם ולהתבדל מחשכת הגלות

וכשם שלוי ה' נעלה מעניין השעבוד, כך גם יוסף ה' נותן כח ועוז לשאר שבטי י-ה. אלא שהשפעתו של יוסף הייתה בסגנון אחר, והיא נרמזת בדברי יעקב "יוסף לא ישא שהוא מלך":

שבט לוי לא שללו את השעבוד והגלות, ואדרבא, הם ידעו והשיגו את תכלית הגלות ומטרתה, ודאגו לנצלה היטב בכדי להשיג את יתרון האור וההתעלות מתוך חשכת הגלות.

ולעומתם, יוסף ה' נעלה מן השעבוד באופן שהגלות הייתה מושללת אצלו לגמרי. דיוסף ה' בדוגמת אביו יעקב (ראה לקוטי שיחות חט"ו עמ' 436. וש"נ), כפי שנאמר (וישב לו, ב) "אלה תולדות יעקב – יוסף", וכשם שיעקב ה' נעלה ומרומם מעניין של גלות ולא ה' שייך בזמנו שום שעבוד וגלות, כך גם יוסף ה' שליט ומושל על מצרים – ההיפך המוחלט של שעבוד וגלות.

וזוהי השפעתו של יוסף על בני ישראל הנתונים לשעבוד מצרים, שנותן להם את הכח לזכור תמיד ששייכים המה אל יעקב, שעובד את השי"ת באופן נעלה, וממילא אינם מושפעים כלל מסביבתם ומטומאת מצרים.

ונמצא ששתי השפעות שונות מקבלים בית ישראל מלוי ומיוסף: יוסף מחזקם לזכור את מקורם ושורש חוצבם, ולא להיות מושפעים מן הגלות, ואילו לוי נותן בהם את הכח לנצל את הקושי והשעבוד על מנת להזדכך ולהתעלות ולהשיג את מטרת ותכלית גלות מצרים.

להשאר ב"בית אבי", ומאידך להתעלות "בארץ עניי"

ומעתה יתברר באופן נפלא מה שציווה יעקב "מנשה ואפרים יהיו תחתיהם":

מנשה ואפרים נקראו שניהם על שם גלותו של יוסף, מנשה – "כי נשני אלוקים את כל עמלי ואת כל בית אבי", ואפרים – "כי הפרני אלוקים בארץ עניי" (מקץ מא, נא-נב). ועל פי מה שנתבאר למעלה, הרי מנשה ואפרים מבטאים היטב את הכוחות וההשפעות שמעניקים לוי ויוסף אל שאר השבטים, בשעת נשיאת ארון יעקב ותחילת השעבוד.

דשלוחו של לוי הוא אפרים, ושליחות זו הוא עניין הכח שמעניק לוי אל בני ישראל, שידעו לנצל את "ארץ עניי" בכדי להתעלות ולהגיע ל"הפרני אלוקים", שעל ידי שמתחזקים לעומת קשיי הגלות – הם מתרוממים ומתעלים.

ושלוחו של יוסף הוא מנשה, ובזה מתבטאת השפעתו של יוסף אל בית ישראל, שהלא שמו של מנשה מורה על כך שאין לשכוח ולהתנתק מהמצב שהי' קודם הגלות, ויש לזכור תמיד את "כל עמלי ואת כל בית אבי", שדרגתו האמיתית והפנימית של יהודי היא שייכותו אל יעקב ודרגתו המרוממת, ועל כן אין הוא מושפע מן הסביבה ומתעלה מעניין הגלות [ראה בארוכה בעניין מנשה ואפרים בלקוטי שיחות חט"ו עמ' 433 ואילך].

ומעתה מיושב היטב, שמחד אין יוסף ולוי בין נושאי הארון, כי אינם שייכים לתחילת הגלות. ומאידך שלחו תחתיהם את מנשה ואפרים, שהם רומזים על הכוחות המיוחדים שנותנים כל אחד מהם לבני ישראל בגלותם, אשר בעזרתם יעלו בני ישראל מגולה לגאולה.

